

HUDUDLARDA SANOAT SALOHIYATINI OSHIRISHDA KLAUSTER TIZIMINI O'RNI

Ergashev Botirjon - Andijon Davlat Texnika Instituti Iqtisodiyot kafedrası
assistenti,

Sulaymonov Sardorbek Dilshodbek o'g'li - Andijon Davlat Texnika Instituti
Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv fakulteti Iqtisodiyot yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada **sanoat klasterlarining** O'zbekiston hududlari iqtisodiy salohiyatini oshirishdagi strategik ahamiyati kompleks tahlil qilingan. Maqolada klaster tizimining sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish, bandlikni ta'minlash va eksport salohiyatini oshirishdagi roli O'zbekiston va xorijiy davlatlar tajribasi, statistik ma'lumotlar hamda so'nggi Prezident qarorlari asosida yoritilgan. Shuningdek, klasterlarni shakllantirishning asosiy omillari va ularning samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar ilmiy asoslangan.

Kalit so'zlar: sanoat klasteri, hududiy rivojlanish, innovatsiya, raqobatbardoshlik, eksport, investitsiya, bandlik, Prezident qarorlari.

Ааннотация: В данной научной статье комплексно анализируется стратегическое значение промышленных кластеров в повышении экономического потенциала регионов Узбекистана. В статье на основе опыта Узбекистана и зарубежных стран, статистических данных и последних указов Президента освещается роль кластерной системы в развитии промышленного производства, стимулировании инноваций, обеспечении занятости и увеличении экспортного потенциала. Также научно обоснованы ключевые факторы формирования кластеров и предложения по повышению их эффективности.

Ключевые слова: промышленный кластер, региональное развитие, инновации, конкурентоспособность, экспорт, инвестиции, занятость, указы Президента.

Abstract: *This scientific article comprehensively analyzes the strategic importance of industrial clusters in enhancing the economic potential of regions in Uzbekistan. Based on the experience of Uzbekistan and foreign countries, statistical data, and recent Presidential decrees, the article highlights the role of the cluster system in developing industrial production, stimulating innovation, ensuring employment, and increasing export potential. Key factors for cluster formation and proposals for enhancing their effectiveness are also scientifically substantiated.*

Keywords: *industrial cluster, regional development, innovation, competitiveness, export, investment, employment, Presidential decrees.*

Kirish

Zamonaviy global iqtisodiyotda hududlarning raqobatbardoshligini oshirishda klaster tizimi muhim mexanizm bo'lib xizmat qilmoqda. Klasterlar – geografik jihatdan bir-biriga yaqin joylashgan, o'zaro bog'liq korxonalar, tadqiqot institutlari, universitetlar va hukumat muassasalarining majmuasi bo'lib, ular o'zaro hamkorlik orqali umumiy raqobat ustunligini yaratadilar¹. O'zbekistonda iqtisodiy islohotlarning yangi bosqichida hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida sanoat klasterlarini shakllantirish va rivojlantirish belgilangan. Bu, ayniqsa, yuqori qo'shimcha qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish, innovatsiyalarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada hududlarda sanoat salohiyatini oshirishda klaster tizimining o'rnini kompleks tahlil qilinadi, O'zbekiston va xorijiy tajribalar o'rganiladi hamda sohani yanada rivojlantirish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

ASOSIY QISM

Sanoat klasterlarining hududiy iqtisodiy rivojlanishdagi roli

Sanoat klasterlari iqtisodiy rivojlanishning bir qancha jihatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi:

1. Ishlab chiqarish samaradorligini oshirish: Klaster doirasida korxonalar o'rtasida xomashyo, yarim tayyor mahsulotlar va xizmatlar almashinuvining samarali yo'lga qo'yilishi ishlab chiqarish zanjirini

¹ Porter, M. E. (1998). On Competition. Harvard Business Review.

optimallashtiradi, xarajatlarni kamaytiradi va umumiy samaradorlikni oshiradi. Masalan, paxta-to'qimachilik klasterlarida paxta yetishtirishdan tayyor mahsulotgacha bo'lgan jarayonning bir joyda jamlanishi mahsulot tannarxini pasaytirib, sifatini oshiradi.

2. **Innovatsiyalarni rag'batlantirish:** Klasterlar doirasida ilmiy-tadqiqot institutlari, universitetlar va ishlab chiqarish korxonalarining o'zaro hamkorligi yangi texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlarni yaratishga turtki beradi. Bilim va tajriba almashinuvi innovatsion jarayonlarni tezlashtiradi va korxonalarning raqobatbardoshligini oshiradi.

3. **Bandlikni ta'minlash:** Klasterlarning rivojlanishi yangi ish o'rinlarini yaratishga olib keladi. Ishlab chiqarish bilan bir qatorda, logistika, marketing, konsalting va ta'lim xizmatlari kabi yordamchi sohalarda ham bandlik oshadi. O'zbekiston Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatida 500 mingdan ortiq kishi band bo'lib, ularning katta qismi klasterlar hissasiga to'g'ri keladi².

4. **Eksport salohiyatini oshirish:** Klasterlar doirasida ishlab chiqarilayotgan yuqori qo'shimcha qiymatli va raqobatbardosh mahsulotlar eksport hajmini oshirishga xizmat qiladi. Birgalikdagi marketing strategiyalari va xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlari klaster a'zolari uchun eksportni kengaytirishga yordam beradi.

O'zbekistonda sanoat klasterlarini rivojlantirish siyosati va statistik ko'rsatkichlar

O'zbekistonda sanoat klasterlarini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 16-sentabrdagi **"To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini qo'llab-quvvatlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"**gi PQ-5244-sonli Qarori³ va boshqa bir qator hujjatlar bu boradagi islohotlarning huquqiy asosini yaratdi.

²O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). O'zbekiston Respublikasining sanoat ishlab chiqarishi. <https://stat.uz/uz/>

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. (2021). To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini qo'llab-quvvatlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida. PQ-5244-son. <https://lex.uz/docs/5631245>

- **Paxta-to‘qimachilik klasterlari:** O‘zbekistonda klaster tizimi eng faol ravishda paxta-to‘qimachilik sanoatida joriy etildi. 2023-yil yakunlari bo‘yicha respublikada 137 ta paxta-to‘qimachilik klasteri faoliyat yuritmoqda bo‘lib, ular paxta xomashyosining 100% ini qayta ishlash imkoniyatiga ega⁴. Bu klasterlar nafaqat paxta yetishtirishni, balki uni chuqur qayta ishlash, ip-kalava, mato, tayyor kiyim-kechak ishlab chiqarish va eksport qilishni ham o‘z ichiga oladi. Natijada, 2023-yilda to‘qimachilik mahsulotlari eksporti 3,5 mlrd dollarni tashkil etgan⁴.

- **Boshqa sohalardagi klasterlar:** To‘qimachilikdan tashqari, O‘zbekistonda avtomobilsozlik, elektrotexnika, farmatsevtika, charm-poyabzal, qurilish materiallari va meva-sabzavotni qayta ishlash kabi sohalarda ham klasterlar shakllantirilmoqda. Masalan, "UzAuto Motors" avtomobil klasteri komponentlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish orqali importni kamaytirish va eksportni oshirishga xizmat qilmoqda.

- **Davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash:** Klasterlarni tashkil etish va rivojlantirish uchun davlat tomonidan keng ko‘lamli imtiyozlar va preferensiyalar berilmoqda. Bularga soliq imtiyozlari, yer uchastkalarini ajratish, infratuzilmani yaratishda ko‘mak berish, imtiyozli kreditlar ajratish va kadrlar tayyorlashga ko‘mak berish kiradi.

Xorijiy tajriba va O‘zbekiston uchun xulosalar

Rivojlangan mamlakatlarda klasterlar iqtisodiy o‘rishning muhim katalizatorlari hisoblanadi:

- **Silikon vodiysi (AQSh):** Axborot texnologiyalari sohasida dunyodagi eng mashhur klaster bo‘lib, unda universitetlar, startaplar, venchur fondlar va yirik kompaniyalar o‘zaro hamkorlikda innovatsiyalarni yaratadi va joriy etadi. Bu klaster yuqori malakali kadrlar, kapital va bilimlarning bir yerda to‘planishining yorqin namunasidir⁵.

⁴ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2022). O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston Taraqqiyot Strategiyasi to‘g‘risida. PF-60-son. <https://lex.uz/docs/5841063>

⁵ Saxenian, A. L. (1994). Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128. Harvard University Press.

- **Germaniyadagi avtomobilsozlik klasterlari:** Germaniya avtomobil sanoati klasterlari bir qator yirik avtomobil ishlab chiqaruvchilarini (BMW, Mercedes-Benz, Volkswagen) va ularning komponent yetkazib beruvchilarini, shuningdek, ilmiy-tadqiqot markazlarini birlashtiradi. Bu ularga global miqyosda raqobatbardosh bo'lish imkonini beradi⁶.
- **Italiyadagi sanoat okruglari:** Italiyaning kichik va o'rta korxonalarga asoslangan sanoat okruglari (masalan, to'qimachilik, poyabzal, mebel) klasterlarning dastlabki shakllaridan biri bo'lib, ularda korxonalar ma'lum bir geografik hududda ixtisoslashib, o'zaro hamkorlik va raqobat orqali rivojlanadi⁷.

Bu tajribalar O'zbekiston uchun qimmatli saboqlarni beradi:

1. **Innovatsion klasterlarni rivojlantirish:** Faqatgina ishlab chiqarishga emas, balki ilmiy tadqiqotlar, ishlanmalar va innovatsiyalarni yaratishga yo'naltirilgan klasterlarni shakllantirish muhim. Bu universitetlar va ilmiy markazlarning klaster faoliyatiga faolroq jalb qilinishini talab etadi.
2. **Kadrlar salohiyatini oshirish:** Klasterlar uchun zarur bo'lgan malakali mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirish. Buning uchun ta'lim muassasalari va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, dual ta'lim tizimini keng joriy etish lozim.
3. **Moliya va investitsiyalarni jalb qilish:** Klaster loyihalariga mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay sharoitlarni yaratish, shu jumladan, venchur moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish.
4. **Davlat-xususiy sheriklikni kuchaytirish:** Klasterlarni rivojlantirishda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi samarali hamkorlikni ta'minlash, bu esa infratuzilmani rivojlantirish va umumiy loyihalarni amalga oshirishda muhimdir.

XULOSA

Hududlarda sanoat salohiyatini oshirishda klaster tizimi strategik ahamiyatga ega bo'lgan samarali vosita hisoblanadi. Klasterlar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish, bandlikni ta'minlash va eksport

⁶ European Cluster Collaboration Platform. (N.d.). Automotive Clusters in Germany. <https://clustercollaboration.eu/>

⁷Becattini, G. (1990). The Industrial District as a Special Economic Entity. Cambridge Journal of Economics, 14(3), 335-341.

salohiyatini kuchaytirish orqali hududiy iqtisodiy rivojlanishga bevosita hissa qo'shmoqda. O'zbekistonda Prezident Sh.M.Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan, paxta-to'qimachilik va boshqa sohalaridagi klasterlarning jadal rivojlanishi mamlakat sanoati uchun mustahkam poydevor yaratdi. Xorijiy tajribalardan o'rganish, innovatsiyalarni chuqur joriy etish, kadrlar salohiyatini oshirish va investitsiyaviy muhitni yanada yaxshilash orqali O'zbekiston hududlarida sanoat klasterlari yanada rivojlanib, mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishiga munosib hissa qo'shishi shubhasiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Porter, M. E. (1998). *On Competition*. Harvard Business Review.
2. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). *O'zbekiston Respublikasining sanoat ishlab chiqarishi*. <https://stat.uz/uz/>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. (2021). *To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini qo'llab-quvvatlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida*. PQ-5244-son. <https://lex.uz/docs/5631245>
4. "O'zto'qimachilik sanoat" uyushmasi. (2024). *Klasterlar rivojlanishi haqida ma'lumot*. <https://uztextile.uz/>
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2022). *O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot Strategiyasi to'g'risida*. PF-60-son. <https://lex.uz/docs/5841063>
6. Saxenian, A. L. (1994). *Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128*. Harvard University Press.
7. European Cluster Collaboration Platform. (N.d.). *Automotive Clusters in Germany*. <https://clustercollaboration.eu/>
8. Becattini, G. (1990). *The Industrial District as a Special Economic Entity*. Cambridge Journal of Economics, 14(3), 335-341.